

Інститут розгляду зразкових справ як процесуальний інструмент забезпечення єдності судової практики

Олександр Ігорович Попов*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

*e-mail: o.i.popov@nlu.edu.ua

Анотація

Пропоноване дослідження присвячене актуальній із теоретичної та практичної точки зору проблематиці розгляду зразкових справ Верховним Судом як окремого процесуального інструменту забезпечення єдності судової практики. Мета статті полягає в розвитку наявних доктринальних поглядів на проблеми функціонування окресленого інституту та пошук шляхів удосконалення відповідних процедур у межах національної процесуальної системи. Досягнення поставленої мети стало можливим завдяки використанню комплексу методів наукового пошуку, зокрема, діалектичного, аналізу та синтезу, структурно-функціонального, формально-юридичного, формально-логічного, порівняльно-правового та ін. Поряд із аналізом законодавчих категорій «типова справа» і «зразкова справа», ознак таких справ надано ґрунтовну характеристику процедури розгляду зразкових справ у межах особливого провадження адміністративного судочинства. Виокремлено такі стадії зразкового провадження, як: подання про розгляд справи як зразкової; відкриття провадження у зразковій справі та публікація відповідного оголошення; розгляд справи та ухвалення зразкового рішення; перегляд зразкового рішення. Стверджується, що ухвалення Верховним Судом рішення у зразковій справі має за мету насамперед забезпечення передбачуваності, послідовності та однаковості судового правозастосування в однотипних спорах. Наголошено на необхідності відмежування правових висновків Верховного Суду, сформульованих у зразкових рішеннях, та правових висновків Верховного Суду, сформульованих у постановках за наслідками касаційного перегляду судових справ як таких, що мають різну природу. Окрему увагу в роботі приділено обговоренню можливості імплементації інституту розгляду зразкових справ в інших процесуальних порядках, зокрема цивільному та господарському судочинстві. За результатами проведеного дослідження обстоюється думка, що, незважаючи на наявний скепсис серед науковців та фундаментальні відмінності в механізмі правового регулювання публічних і приватних відносин, специфіка деяких видів приватних відносин, яким притаманна масовість, та спори в межах яких стають предметом судового розгляду, дозволяє виокремити конкретні типологічні ознаки відповідних справ, а отже, є можливість їх зразкового розгляду за правилами

цивільного судочинства. Передусім це стосується спорів у сфері захисту прав споживачів та деліктних спорів. В аспекті останніх як один із каталізаторів запровадження досліджуваного інституту в цивільному процесі може стати необхідність вирішення проблеми оперативного захисту цивільних прав осіб, які постраждали внаслідок збройної російської агресії проти України.

Ключові слова: типова справа; зразкова справа; зразкове рішення; Верховний Суд; єдність судової практики.

The Institute for Exemplary Cases as a Procedural Tool to Ensure the Unity of Judicial Practice

Oleksandr I. Popov*

Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

*e-mail: o.i.popov@nlu.edu.ua

Abstract

The presented research is devoted to the theoretically and practically relevant issue of consideration of exemplary cases by the Supreme Court as a separate procedural tool for ensuring the unity of judicial practice. The purpose of the article is to develop the existing doctrinal views on the problems of functioning of the outlined institute and search for ways to improve the relevant procedures within the national procedural system. Achieving the set goal became possible thanks to the use of a complex of scientific research methods, in particular, dialectical, analysis and synthesis, structural-functional, formal-legal, formal-logical, comparative-legal, etc. Along with the analysis of the legislative categories “typical case” and “exemplary case”, the features of such cases, a thorough description of the procedure for consideration of exemplary cases within the special administrative proceedings. The following stages of exemplary proceedings are distinguished as: submission of the case as exemplary; opening proceedings in a exemplary case and publication of a relevant announcement; consideration of the case and adoption of a exemplary decision; review of a exemplary decision. It is argued that the Supreme Court’s decision in an exemplary case is the primary goal of ensuring predictability, consistency and uniformity of judicial enforcement in disputes of the same type. In addition, the need to distinguish between the legal opinions of the Supreme Court, formulated in the exemplary decisions and the legal opinions of the Supreme Court, formulated in the decisions on the results of cassation review of court cases, as having a different nature. Special attention is paid to the discussion of the possibility of implementing the institution of exemplary cases in other procedural orders, in particular, civil and economic proceedings. Based on the results of the research, the opinion is supported that despite the existing skepticism among scientists and the fundamental differences in the mechanism of legal regulation of public and private relations, the specificity of some types of private relations, which are characterized by mass, and disputes within the boundaries of which become the subject of judicial proceedings, allows to single out specific typological features of the relevant cases, and

therefore, there is a possibility of their exemplary consideration according to the rules of civil procedure. This primarily concerns disputes in the field of consumer protection and tort disputes. In the aspect of the latter, as one of the catalysts for the introduction of the institute under study in civil proceedings, it may be necessary to address the issue of operational protection of civil rights of victims of Russian armed aggression against Ukraine.

Keywords: typical case; exemplary case; exemplary decision; Supreme Court; unity of judicial practice.

Вступ

Ефективність правосудної діяльності багато в чому обумовлена дотриманням засад правової визначеності, яка, з-поміж іншого, передбачає існування однакових правозастосовних підходів при розгляді судами справ, що виникають зі схожих правовідносин. Останнє водночас стає можливим завдяки наявності належного механізму забезпечення єдності судової практики.

Як зазначалось автором у своїх попередніх дослідженнях, єдність судової практики має розглядатись якісним показником правосудної діяльності, що характеризується усталеністю правозастосовних підходів при розгляді судами схожих справ та забезпечує стабільність і прогнозованість варіантів вирішення спору для особи, яка потребує захисту порушеного права й заради цього звертається до суду [1, с. 128].

Динаміка розвитку національного процесуального права свідчить про перманентний пошук законодавцем найбільш оптимального набору процесуальних інструментів забезпечення єдності судової практики, що втілюється не тільки у вдосконаленні наявних способів, а й у появі нових, до цього не відомих вітчизняному правосуддю, інструментів впливу на однакове правозастосування. Одним із таких, очевидно, слід визнати інститут розгляду типових та зразкових справ, який був уведений до системи адміністративного судочинства у 2017 р. Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII.

Відзначимо, що висвітлення проблематики спрощення процедур адміністративної юстиції, зокрема через запровадження моделі зразкової справи, є доволі актуальним у загальносвітовому та європейському дискурсі [2–8].

Так само, поява у структурі Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) нового інституту привернула велику увагу дослідників, свідченням чому можуть послугувати праці І. М. Балакаревої, О. О. Марченко, Н. Б. Писаренко [9], В.О. Рядінської, К. Г. Карпушової [10], О. А. Гусар [11], В. В. Ількова [12], В. С. Князева [13], В. А. Мико-

лаєць [14], Л. М. Ніколенко [15], Н. М. Пархоменко [16], О. М. Пересади [17], М. І. Смоковича [18] та ін., в яких розкривалися окремі аспекти розгляду Верховним Судом зразкових справ, що виникають із публічних правовідносин.

Широкий інтерес науковців до відповідної проблематики підкреслює її актуальність та зумовлює доцільність подальших наукових пошуків. Поряд із цим активізації дослідження сприяє також досвід функціонування цього інституту в національній процесуальній системі, що був напрацьований за останні п'ять років та вже ставав предметом окремого наукового аналізу [19].

У зв'язку з вищевикладеним метою цього дослідження постає розширення наявних доктринальних поглядів на інститут розгляду типових та зразкових справ у адміністративному судочинстві, як один із процесуальних інструментів забезпечення єдності судової практики, виявлення проблем його функціонування та пошук шляхів удосконалення відповідних процедур. Зокрема, належного вивчення потребують питання можливої імплементації механізму розгляду типових та зразкових справ у інших судових юрисдикціях, передусім цивільному процесі. Досягнення мети дослідження передбачає вирішення таких завдань: 1) розкриття природи та ознак типових і зразкових справ, а також переваг запровадження вказаного інституту в системі адміністративного судочинства України; 2) аналіз досвіду функціонування аналогічних процесуальних конструкцій в адміністративному судочинстві інших країн; 3) характеристика процедури розгляду зразкових справ Верховним Судом у межах особливого провадження адміністративного судочинства; 4) визначення перспектив імплементації інституту зразкової справи в інших процесуальних порядках.

Матеріали та методи

Досягнення поставленої мети дослідження зумовило обрання комплексного підходу до використання методів наукового пошуку як загальнонаукових, так і спеціально-юридичних (діалектичного, аналізу та синтезу, структурно-функціонального, формально-юридичного, формально-логічного, порівняльно-правового та ін.). Обраний підхід дозволив розкрити правову природу інституту розгляду зразкових справ в адміністративному судочинстві, виокремити його переваги та недоліки, охарактеризувати процедуру розгляду зразкових справ Верховним Судом та простежити механізм впливу зразкового рішення на забезпечення єдності судової практики при розгляді типових справ, а також визначити перспективні шляхи імплементації вказаного інституту в інші процесуальні порядки, зокрема, цивільне та господарське судочинство. Також у контексті становлення вказаного

інституту в національній процесуальній системі та визначенні перспектив його подальшого розвитку, частину дослідження було присвячено вивченню досвіду функціонування схожих процедур у процесуальному праві деяких країн Європейського Союзу.

Поряд з аналізом доктринальних джерел, обґрунтування результатів дослідження стало можливим завдяки використанню матеріалів практики розгляду зразкових справ Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду, практики розгляду типових справ адміністративними судами, а також даних судової статистики.

Так, у дослідженні, проведеному Р. О. Куйбідою, міститься посилання на дані Єдиного державного реєстру судових рішень, згідно з якими станом на 2021 р. Верховним Судом було ухвалено 24 зразкових рішення, з яких: два набрали законної сили, оскільки не були оскаржені; 20 рішень переглянуто Великою Палатою Верховного Суду, із них скасовано й ухвалено два нових рішення, два зразкових рішення змінено, інші 16 зразкових рішень залишено без змін; два оскаржено, але результати на той час були відсутні. Із 22 рішень (постанов) у зразкових справах, що набрали законної сили, 15 (68 %) ухвалено із задоволенням позову [19, с. 126–127]. Станом на 2023 р. вказана статистика щодо кількості вирішених зразкових справ залишається актуальною.

Ретельний розбір розглянутих Верховним Судом справ, яким було надано статусу зразкових, дає змогу простежити, що із загальної кількості ухвалених зразкових рішень (24) – 19, тобто більшість (79 %), стосувалися призначення, перерахунку і виплати пенсій та інших соціальних виплат. При цьому можна переконливо стверджувати, що деякі з них мали, без перебільшення, доленосний вплив на вирішення тисячі типових справ, які одночасно перебували у провадженні адміністративних судів, завдяки запровадженню Верховним Судом уніфікованим підходам до вирішення спорів, що виникають у сфері захисту соціальних прав. Механізм схожого впливу на динаміку судової практики в окремих категоріях типових справ, на прикладі вже наявних кейсів, є окремим фактором, який формує заінтересованість у вивченні специфіки окресленого процесуального інструменту забезпечення єдності судової практики.

Результати та обговорення

Поняття та ознаки типової справи в адміністративному судочинстві

Законодавче визначення категорій «типова справа» та «зразкова справа» міститься у пп. 21, 22 ч. 1 ст. 4 КАС України, відповідно до яких типовими є адміністративні справи, відповідачем у яких є один і той самий суб'єкт

владних повноважень (його відокремлені структурні підрозділи), спір у яких виник з аналогічних підстав, у відносинах, що регулюються одними нормами права, та у яких позивачами заявлено аналогічні вимоги. Водночас під зразковою розуміється типова адміністративна справа, прийнята до провадження Верховним Судом як судом першої інстанції для постановлення зразкового рішення [20].

З аналізу наведених положень процесуального закону випливає, що ініціюванню процедури розгляду справи як зразкової та прийняття її до провадження Верховним Судом передуює кваліфікація адміністративної справи як типової, тобто встановлення сукупності певних ознак, а саме:

- тотожність відповідача, яким виступає один і той самий суб'єкт владних повноважень, у тому числі його відокремлений структурний підрозділ;
- аналогічність предмета й підстав позову, тобто вимог, заявлених позивачами, обставин, якими ці вимоги обґрунтовуються, а також обраного способу захисту порушених прав;
- спірні правовідносини регулюються одними й тими самими нормами матеріального права;
- множинність справ, яка передбачає знаходження у провадженні одного або декількох адміністративних судів такої кількості справ, що ухвалення по них зразкового рішення вбачатиметься як доцільне.

Крім того, в юридичній літературі ознакою типовості справи пропонується розглядати також схожість характеристик позивачів, яка може бути релевантною щодо великої кількості осіб та виражатися в окремому правовому статусі особи, яка звернулася до суду за захистом своїх порушених прав [21, с. 110–111].

Моделні (зразкові) провадження у процесуальному праві країн Європейського Союзу

Варто зауважити, що, запроваджуючи в адміністративному судочинстві інститут розгляду типових та зразкових справ, український законодавець орієнтувався насамперед на успішний досвід багатьох країн Європейського Союзу, які застосовують у своїх процесуальних системах так звані «моделні провадження».

Так, у Німеччині передбачена можливість ухвалення судом зразкового рішення, якщо обидві сторони процесу уклали про це угоду та звернулись із відповідним клопотанням до суду [15, с. 141]. Аналізуючи положення Закону ФРН «Про адміністративне судочинство», М. І. Смокович виокремлює дві основні ознаки, які характеризують німецький інститут зразкових справ. Першою ознакою є те, що він застосовується до проваджень щодо

одного й того самого владного рішення (дії, бездіяльності), тобто предметом оскарження є певний адміністративний акт, дія якого поширюється на велику кількість приватних осіб (понад двадцять), кожна з яких, власне, й звернулася з окремим позовом до суду. Друга ознака цього інституту, на думку вченого, пов'язана зі способом економії процесуальних зусиль суду, а саме звільненням суду від дослідження у низці проваджень одних і тих самих обставин, що стосуються прийняття певного адміністративного акта, адже один раз установивши такі обставини, в рамках зразкового провадження, суд звільняється від обов'язку повторно досліджувати ці самі обставини у решті проваджень, що були зупинені на час розгляду зразкової справи [18, с. 21].

Можливість розгляду модельної справи за наявності щонайменше десяти або двадцяти типових справ, які перебувають у провадженні одного або декількох судів, передбачена також у законодавстві Словенії, Угорщини та Литви. Зокрема, ст. 127 Закону Литви «Про провадження в адміністративних справах» визначено, що у разі, якщо в одному або декількох окружних адміністративних судах розглядаються понад двадцять індивідуально однорідних справ, одна або більше із них можуть розглядатися в спеціальному порядку і називатися модельною справою (модельними справами) [14, с. 122].

Процедури модельного провадження існують також у Франції та Португалії. Законодавство останньої використовує якісні критерії щодо застосування зразкових справ, якщо це стосується застосування норм права й існують сумніви стосовно правильності їх тлумачення або якщо у суду є достатньо аргументів, що ситуація стане повторюваною [15, с. 141].

Деякі дослідники у своїх думках сходяться на тому, що становленню та розвитку інституту розгляду зразкових справ значно посприяв механізм ухвалення пілотних рішень Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ) [14, с. 121; 18, с. 21]. Наведена позиція видається нам цілком слушною, оскільки природа та зміст процедури ухвалення пілотних рішень ЄСПЛ багато в чому є схожими із процедурами розгляду зразкових справ, зокрема й тими, які були запроваджені в адміністративному судочинстві України. Так, згідно з правилом 61 Регламенту ЄСПЛ суд може ініціювати процедуру ухвалення пілотного рішення та винести пілотне рішення у випадку, якщо факти, викладені в скарзі, вказують на існування у Високої Договірної Сторони – відповідача структурної або системної проблеми чи іншої аналогічної дисфункції, які викликали або можуть спричинити аналогічні скарги. Суд у пілотному рішенні має визначити як характер встановленої ним структурної або системної проблеми чи іншої аналогічної дисфункції, так і вид заходів

щодо вирішення зазначеної проблеми, які Висока Договірна Сторона – відповідач має прийняти на національному рівні відповідно до вимог, що містяться у резолютивній частині рішення [22]. Як слушно зазначає В. А. Миколаєць, упровадження інституту пілотних рішень дало можливість одночасно вирішити два завдання: створити інститут, спрямований на вирішення багаторазово повторюваних проблем, та посприяти вирішенню справ, що впливають зі стійкого системного неправильного функціонування адміністративних і правозастосовних органів правової системи держави [14, с. 121].

Переваги запровадження інституту зразкової справи в національному процесуальному праві

В аспекті української національної моделі розгляду типових та зразкових справ науковці здебільшого зосереджують увагу на таких взаємопов'язаних перевагах цього інституту.

По-перше, застосування інституту зразкової справи спрямоване на зменшення навантаження на суди, які перенасичені однотипними адміністративними справами [11, с. 174].

По-друге, інститут зразкової справи дає можливість набагато швидше досягнути стану юридичної визначеності у справах, заснованих на одній і тій самій юридичній проблемі [19, с. 121]. Його основна мета полягає в тому, щоб громадяни України в типових справах отримали якнайшвидше ефективний судовий захист і справи були динамічно розглянуті судами першої інстанції, для яких взірцем є зразкова справа [16, с. 236]. Крім того, цей інститут дає змогу прискорити розгляд справи за рахунок відсутності перспективи апеляційного та касаційного оскарження рішення суду у типовій справі, яке було ухвалене з урахування висновків Верховного Суду у зразковій справі, адже таке рішення вже ґрунтується на правовій позиції вищої інстанції [17, с. 239].

По-третє, ухвалення Верховним Судом рішення у зразковій справі дає можливість забезпечити передбачуваність, послідовність та однаковість судової практики в однотипних спорах [11, с. 174].

Як справедливо зазначає Р. О. Куйбіда, із запровадженням інституту зразкової справи суди першої інстанції отримали можливість ініціювати перед Верховним Судом вирішення однієї «пілотної» справи, яка може бути розглянута щонайбільше у двох інстанціях і після цього рішення Верховного Суду, по суті, набуває ознак прецеденту, оскільки йому слідує суди нижчих інстанцій [19, с. 124].

Водночас у юридичній літературі дискутуються й проблемні питання, пов'язані із функціонуванням інституту розгляду типових та зразкових справ

у адміністративному судочинстві. На противагу позиції про пришвидшення розгляду однотипних справ існувала протилежна думка, що новий інститут, навпаки, може призвести до значної завантаженості Верховного Суду через право всіх адміністративних судів звернутися з відповідним поданням, що може спричинити поверховий розгляд таких справ Верховним Судом та, як наслідок, знизити якість правосуддя через необхідність урахування таких рішень судами нижчих інстанцій. Як недолік наголошувалося також на можливості затягування процесу розгляду справи, оскільки передання справи до Верховного Суду, відкриття провадження у справі та безпосередній її розгляд може тривати певний час. Крім того, як ризик відзначалася загроза ухвалення помилкового зразкового рішення у типовій справі [23].

Наведені погляди видаються нам доволі спірними. Зокрема, наявний процесуальний механізм розгляду і вирішення зразкових справ передбачає процедуру перегляду зразкового рішення Великою Палатою Верховного Суду як способу виправлення судових помилок. Крім цього нормами КАС України передбачені додаткові інструменти відступлення Верховним Судом від своїх попередніх висновків при розгляді справ, що виникають зі схожих правовідносин.

Процедура розгляду зразкових справ в адміністративному судочинстві України

Інститут розгляду зразкових справ Верховним Судом постає на сьогодні окремим процесуальним інструментом у загальному механізмі забезпечення єдності судової практики, що функціонує в межах особливого провадження, процедури якого закріплені у параграфі 3 гл. 11 КАС України [20]. Системний аналіз змісту пп. 21, 22 ч. 1 ст. 4, статей 290, 291 КАС України дає змогу виокремити й розглянути такі стадії провадження з розгляду зразкових справ Верховним Судом:

- подання про розгляд справи як зразкової;
- відкриття провадження у зразковій справі та публікація відповідного оголошення;
- розгляд справи та ухвалення зразкового рішення;
- перегляд зразкового рішення.

Ініціатором розгляду адміністративної справи як зразкової може виступити той суд, у провадженні якого перебуває одна або декілька типових справ, який направляє до Верховного Суду відповідне вмотивоване подання. Виходячи зі змісту частин 1 та 2 ст. 290 КАС України, вказане подання повинно містити:

1) відомості стосовно наявності у провадженні суду – суб'єкта подання та (або) декількох адміністративних судів справ, які відповідають ознакам

типовості, визначеним у п. 21 ч. 1 ст. 4 КАС України, з обов'язковим обґрунтуванням таких ознак;

2) посилання на унікальні номери справ та реквізити ухвал суду (судів) про відкриття провадження у них;

3) обґрунтування того, що кількість типових справ, про які зазначено у поданні, є такою, що визначає доцільність ухвалення Верховним Судом зразкового рішення по одній із них [20].

Стосовно останнього варто приєднатися до зауваження, висловленого іншими науковцями, що законодавче сполучення «кількість яких визначає доцільність» є оціночним та не сприяє правовій визначеності у вирішенні питання Верховним Судом про відкриття провадження у зразковій справі [14, с. 122]. У зв'язку з цим доцільним вбачається визначення у процесуальному законі мінімальної кількості типових справ як підстави для направлення подання до Верховного Суду про розгляд зразкової справи, аналогічно тому, як це реалізовано у законодавстві інших країн.

Відповідно до ч. 2 ст. 290 КАС України до подання про розгляд справи як зразкової мають додаватися матеріали такої справи [20]. У практичному вимірі, як зазначає В. В. Ільков, ця вимога передбачає надсилання до Верховного Суду разом із поданням не оригіналів документів та справи, а лише їхніх копій [24, с. 95].

Вирішення питання про відкриття провадження або про відмову у відкритті провадження у зразковій справі здійснюється колегією суддів Верховного Суду у складі не менше п'яти суддів протягом десяти днів з дня надходження до суду подання із доданими до нього матеріалами (частини 3, 4 ст. 290 КАС України) [20].

З метою розгляду відповідного питання Верховний Суд може витребувати з відповідного суду (судів) матеріали типових справ (ч. 2 ст. 290 КАС України), що спрямовано на встановлення ознак типовості справ, на які здійснено посилання у відповідному поданні.

Згідно з ч. 6 ст. 290 КАС України Верховний Суд відмовляє у відкритті провадження у зразковій справі, якщо подання не відповідає вимогам частини першої та (або) другої цієї статті, зокрема через значні розбіжності в їх фактичних обставинах, які унеможливають прийняття для них зразкового рішення [20].

Дані судової статистики свідчать, що лише одне з кожних п'яти подань про розгляд справи як зразкової досягало своєї мети, інші – Верховний Суд відхиляв [19, с. 121]. Дослідження практики Верховного Суду дає змогу

виявити, що найбільш поширеними підставами для відмови у відкритті провадження у зразковій справі є:

- невідповідність подання формальним вимогам, встановленим законом;
- відсутність у спірних правовідносинах норм права, які можуть викликати неоднозначність у застосуванні;
- визнання справи специфічною й нетиповою, що унеможливило ухвалення в ній зразкового рішення [25].

Водночас суддя Верховного Суду М. І. Смокович наводить як підстави для відмови у відкритті провадження: внесення подання неналежним складом суду; наявність вже відкритого провадження у зразковій справі для ухвалення рішення у типових справах; незначну кількість поданих типових справ [18, с. 25–26]. Остання підстава для відмови вкотре доводить необхідність вирішення описаної вище проблеми належного унормування конкретної кількості справ, мінімально необхідної для вирішення питання про відкриття провадження у зразковій справі.

За відсутності підстав для відмови Верховний Суд постановляє ухвалу про відкриття провадження у зразковій справі, в якій зазначаються: 1) найменування, склад суду, номер справи; 2) найменування та місцезнаходження відповідача; 3) стисла інформація щодо предмета та підстав зразкової справи; 4) ознаки типової справи; 5) дата, час та місце судового розгляду зразкової справи; 6) стисла інформація щодо правових наслідків судового рішення, ухваленого у зразковій справі; 7) порядок одержання заінтересованими особами рішення у зразковій справі та порядок його оскарження (ч. 8 ст. 290 КАС України) [20].

Особливістю процедури відкриття провадження у зразковій справі є вимога закону про публікацію оголошення про це. Зазначене оголошення публікується на офіційному веб-порталі судової влади України, а також в одному із загальнодержавних друкованих засобів масової інформації не пізніше ніж за десять днів до дати судового засідання для розгляду зразкової справи (ч. 7 ст. 290 КАС України). З моменту опублікування оголошення вважається, що всі заінтересовані особи належним чином повідомлені про розгляд зразкової справи (ч. 9 ст. 290 КАС України) [20].

Також процесуальним наслідком відкриття провадження у зразковій справі є право суду (судів), що розглядають типові справи, зупинити провадження по них до моменту набрання законної сили зразковим рішенням Верховного Суду (частини 1, 2 ст. 291 КАС України) [20].

Відповідно до положень частин 3 та 5 ст. 290 КАС України зразкова справа розглядається Верховним Судом як судом першої інстанції за правилами спрощеного позовного провадження колегією суддів у складі не менше п'яти

суддів. За результатами розгляду зразкової справи Верховний Суд ухвалює рішення, яке поряд із загальними вимогами, визначеними ст. 246 КАС України, містить низку додаткових вимог щодо змісту, перелік яких наведених у ч. 10 ст. 290 КАС України [20].

Дослідники, які аналізували практику ухвалення зразкових рішень, зазначають, що їх структура, якої дотримується Верховний Суд у своїй практиці, видається досить зрозумілою та зручною для сприйняття й застосування. За своїм характером вона дуже схожа на структуру рішень, яку використовує ЄСПЛ, і по суті є її адаптацією до національних стандартів правозастосування [23]. Відштовхуючись від вимог, які висуває КАС України до форми та змісту, Верховний Суд, здебільшого, пропонує логічно вибудовану структуру своїх зразкових рішень, що містять, зокрема, такі елементи, як:

- історія справи (рух справи, процедура);
- аргументи учасників;
- обставини, встановлені судом;
- джерела права й акти їх застосування;
- позиція Верховного Суду, оцінка аргументів учасників справи;
- правові висновки;
- ознаки типових справ;
- обставини зразкової справи, які зумовлюють типове застосування норм матеріального права та порядок застосування таких норм;
- обставини, які можуть впливати на інше застосування норм матеріального права, ніж у зразковій справі [26–28].

Відповідно до ч. 11 ст. 290 КАС України рішення Верховного Суду у зразковій справі може бути переглянуте Великою Палатою Верховного Суду за правилами перегляду рішень в апеляційному порядку.

Зразкове рішення та єдність судової практики

Отже, фундаментальною особливістю зразкового рішення, його серцевиною, що відрізняє його від ординарного рішення суду першої інстанції, є структурні компоненти, які містять:

- ознаки, що характерні тій чи іншій категорії типових справ та дозволятимуть судам визначати таку типовість;
- підходи стосовно встановлення обставин зразкової справи, які зумовлюють типове застосування норм матеріального права та обставин, які можуть впливати на інше застосування норм матеріального права, ніж у зразковій справі;
- правові висновки щодо застосування норм матеріального права, викладені за результатами розгляду зразкової справи.

Наведені особливості породжують обґрунтовану дискусію серед науковців щодо специфічного, прецедентного статусу зразкових рішень Верховного Суду, здатного бути інструментом забезпечення єдності судової практики [12, с. 12; 16, с. 237]. Стосовно останнього варто зазначити, що вплив зразкового рішення на формування однакових правозастосовних підходів найбільш відчутно набуває свого прояву крізь призму подальшого розгляду типових справ, які відповідають ознакам, сформульованим у такому рішенні.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 291 КАС України при ухваленні рішення у типовій справі, яка відповідає ознакам, викладеним у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи, суд має враховувати правові висновки Верховного Суду, викладені у рішенні за результатами розгляду зразкової справи.

Сталість правових висновків Верховного Суду, сформульованих у зразковому рішенні, додатково забезпечується особливим механізмом оскарження та перегляду судових рішень у типових справах. Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 291 КАС України, на судове рішення у типовій справі може бути подана апеляційна скарга у порядку, визначеному цим Кодексом. Водночас згідно з ч. 5 ст. 291 КАС України, рішення суду апеляційної інстанції за наслідками перегляду типової справи може бути оскаржено в касаційному порядку виключно з таких підстав: 1) суд першої та (або) апеляційної інстанції при вирішенні типової справи не визнав її типовою справою та (або) не врахував правові висновки, викладені у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи; 2) справа, в якій судом першої та (або) апеляційної інстанції ухвалено рішення з урахуванням правових висновків, викладених у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи, не відповідає ознакам типової справи [20].

У цьому контексті варто наголосити на необхідності розмежування правових висновків Верховного Суду, сформульованих у зразкових рішеннях, та правових висновків Верховного Суду, сформульованих у постановках за наслідками касаційного перегляду судових справ, оскільки вони мають різну природу. Обов'язковість перших поширюється виключно на типові справи, тобто суди застосовують їх тільки, якщо справа відповідає ознакам типовості, переліченим у самому зразковому рішенні. Водночас другі мають більш широке поле для застосування, а їх обов'язковість окремо забезпечується положеннями ч. 5 ст. 242, ч. 4 ст. 328, ст. 348 КАС України. Зважаючи на це, інститут розгляду зразкових справ Верховним Судом слід розглядати як особливий автономний процесуальний інструмент забезпечення єдності судової практики.

Перспективи імплементації інституту зразкової справи в інших процесуальних порядках

Запровадження в адміністративному судочинстві інституту розгляду зразкових справ та наявний досвід його застосування у практиці Верховного Суду породжують виправдану дискусію стосовно подальших шляхів гармонізації й уніфікації національного процесуального права, в аспекті визначення можливості імплементації окресленого інституту в інших процесуальних порядках, зокрема цивільному та господарському судочинстві. Позиції науковців щодо цього істотно розрізняються, однак, здебільшого містять сумніви в перспективності такої уніфікації.

Так, на думку І. М. Балакаревої, О. О. Марченко та Н. Б. Писаренко, існування інституту типових та зразкових справ виключно у системі адміністративного судочинства виглядає цілком виправданим. Дослідниці обґрунтовують свою позицію тим, що ймовірність виникнення аналогічних правових спорів між приватними особами та суб'єктами владних повноважень є надзвичайно високою, адже носії владних повноважень застосовують ті самі норми права стосовно широкого кола осіб. Таке застосування, на їхній погляд, може ґрунтуватися на помилковому сприйнятті загальнообов'язкових правил, унаслідок чого права приватних осіб можуть бути порушені або їх реалізація може зазнати обмежень [9, с. 83].

Л. М. Ніколенко, водночас, наводить низку аргументів на користь того, що запровадження інституту розгляду типових та зразкових справ в інших, окрім адміністративного, судочинства є не лише проблематичним, а й може погіршити ситуацію з вирішення приватноправових спорів. Зокрема, на прикладі господарського судочинства, вчена наводить такі тези:

- існуватиме проблема визначення типовості справ у господарському судочинстві з урахуванням їх суб'єктного складу та змісту, що ускладнить формування об'єктивних кількісних та якісних критеріїв як типових, так і зразкових справ;
- поповнюватимуться та нарощуватимуться додаткові неоднозначні позиції господарських судів та Верховного Суду щодо підстав зразкового провадження та визначення типовості господарських справ;
- продовжуватиметься негативна практика поширення оціночних понять у господарському судочинстві;
- існуватиме загроза збільшення рівня навантаження Верховного Суду у випадку отримання права на звернення до нього із поданням про зразкове рішення всіма господарським судами;
- ризик помилковості зразкових рішень Верховного Суду, що, з урахуванням їх обов'язковості для судів нижчих інстанцій, може призвести до

порушення принципу незалежності, справедливості та верховенства права [15, с. 142–143].

Вказана вище аргументація видається нам недостатньо переконливою, оскільки більшість із наведених сумнівів рівною мірою, так чи інакше, можуть бути поширені й на адміністративне судочинство, про що окремо наголошувалось у цій роботі.

На наш погляд, єдиним ключовим аспектом, який впливає на перспективність запровадження інституту розгляду зразкових справ у цивільному та господарському судочинстві й підлягає обов'язковому врахуванню, є характер спірних правовідносин, які підпадають під юрисдикцію відповідних процесуальних порядків, а також специфіка їх правового регулювання.

Загальновідомо, що предметом адміністративної юрисдикції є розгляд і вирішення публічно-правових спорів, у яких хоча б однією зі сторін виступає суб'єкт владних повноважень [29, с. 1172]. Спірним правовідносинам у публічному праві характерний спеціально-дозвільний тип правового регулювання, що передбачає сталі моделі поведінки учасників та її чітко окреслені межі. Останнє, водночас, дозволяє конкретно визначати ознаки типовості спорів, які виникають у публічній площині, передусім з точки зору підстав їх виникнення. У зв'язку з цим застосування процедур розгляду типових та зразкових справ є найбільш сприятливим саме для сфери адміністративного судочинства.

Водночас у цивільних відносинах, яким здебільшого притаманна свобода поведінки учасників, домінує загальнодозвільний тип правового регулювання. Диспозитивність норм цивільного права обумовлює об'єктивну неможливість існування сталих та одноманітних моделей поведінки, які мають місце в публічному праві. Саме тому доволі часто в юридичній практиці спостерігається ситуація, за якої аналогічні за предметом цивільні спори істотно вирізняються своїми фактичними обставинами. Це залишає певний відбиток та зумовлює складнощі у встановленні конкретних ознак типовості цивільних справ, що розглядаються за правилами цивільного судочинства.

Висновки

Наведене вище аж ніяк не визначає ідею запровадження інституту розгляду зразкових справ у цивільному судочинстві як нежиттєздатну. Навпаки, специфіка деяких видів приватних відносин, яким притаманна масовість та спори в межах яких стають предметом судового розгляду, дає змогу виокремити конкретні типологічні ознаки відповідних справ та впевнено стверджувати про можливість їх зразкового розгляду за правилами цивіль-

ного судочинства. Насамперед це стосується спорів у сфері захисту прав споживачів та деліктних спорів. Стосовно останніх варто зазначити, що одним із каталізаторів процесу введення інструменту зразкового рішення у сферу цивільної юрисдикції можуть стати трагічні події, пов'язані із повномасштабною російською збройною агресією проти України.

Проблематика захисту цивільних прав осіб, які були порушені військовими діями агресора, на сьогодні є гостро актуальною. Зокрема, належного законодавчого забезпечення потребує механізм відшкодування шкоди, завданої майну фізичних та юридичних осіб, адже багато із них втратили своє житло, роботу і бізнес через обстріли та бомбардування ворожою армією. Значна частина майна була пошкоджена або викрадена внаслідок мародерства російських солдатів. Не менш важливого значення набувають у цьому контексті також питання відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю українських громадян.

Розвитку відповідних ідей багато в чому можуть посприяти правові висновки Верховного Суду щодо імунітету держави, викладені у постанові від 14 квітня 2022 р. у справі № 308/9708/19. У зазначеній постанові найвищий судовий орган доволі ґрунтовно та переконливо сформулював позицію про те, що держава не має права посилатися на імунітет у справах, пов'язаних із завданням шкоди здоров'ю чи життю, якщо така шкода повністю або частково завдана на території держави суду, та якщо особа, яка завдала шкоду, у цей час перебувала на території держави суду. Верховний Суд наголосив на тому, що після початку війни в Україні з 2014 р. суд України, розглядаючи справу, де відповідачем визначено російську федерацію, має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії російської федерації, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни. Суд виходить із того, що у разі застосування «деліктного винятку» будь-який спір, що виник у громадянина України на її території, навіть з іноземною країною, зокрема й російською федерацією, може бути розглянутим та вирішеним судом України як належним і повноважним судом [30].

Отже, Верховний Суд припускає можливість захисту цивільних прав осіб, порушених державою-агресором, у межах національного правопорядку й розширює коло питань, які можуть бути предметом судового розгляду в рамках цивільної юрисдикції, поряд із встановленням фактів вимушеного переселення та інших фактів, які мають юридичне значення і сталися на тимчасово окупованих російською федерацією українських територіях. Остання категорія справ вже набула поширення в практиці національних

судів та ставала предметом наукового аналізу на сторінках юридичної літератури [31–32].

Беручи до уваги характер та прояви самого порушення цивільних прав ворожою державою, а також їх масовість, одним із варіантів вирішення проблеми ефективного та оперативного захисту цивільних прав постраждалих осіб може стати саме введення до Цивільного процесуального кодексу України інституту розгляду типових та зразкових справ.

В аспекті позовів про відшкодування шкоди та збитків, завданих військовими діями російської федерації, перспектива кваліфікації таких справ як типових є очевидною. Отже, зразковий розгляд декількох із них Верховним Судом, залежно від предмета позову, є доцільним та надасть поштовху до спрощення й прискорення розгляду очікуваної безлічі позовів, що будуть заявлені найближчими роками.

Конкретні переваги використання інституту розгляду типових та зразкових справ у цивільному судочинстві полягають у тому, що завдяки ухваленню Верховним Судом одного зразкового рішення за позовом про відшкодування шкоди та збитків, завданих державою-агресором, стане можливим:

- визначення ознак типовості таких справ та обставин зразкової справи, які обумовлюють типове застосування норм матеріального права й порядок застосування таких норм, а також обставин, які можуть впливати на інше застосування норм матеріального права, ніж у зразковій справі;
- визначення стандартів доказування для цієї категорії справ;
- формулювання правових висновків щодо застосування норм матеріального права, які підлягатимуть обов'язковому врахуванню іншими судами при розгляді аналогічних позовів у майбутньому.

Наведене вище, на наш погляд, дозволить у підсумку вибудувати конкретну модель судового захисту цивільних прав осіб, які постраждали від збройної російської агресії, й, що не менш важливо, створить передумови для швидкого поновлення порушених прав.

Список використаних джерел

- [1] Попов О. І. Роль адвоката у забезпеченні єдності судової практики при розгляді цивільних справ. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 154. С. 127–137. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.154.238834>.
- [2] Pünder H. German administrative procedure in a comparative perspective: Observations on the path to a transnational ius commune proceduralis in administrative law. *International Journal of Constitutional Law*. 2013. Vol. 11(4). P. 940–961. <https://doi.org/10.1093/icon/mot045>.
- [3] Thomas R., Tomlinson J. Mapping current issues in administrative justice: austerity and the 'more bureaucratic rationality' approach. *Journal of Social Welfare and Family Law*. 2017. Vol. 39(3). P. 380–399. <https://doi.org/10.1080/09649069.2017.1363526>.

- [4] Mashaw J. L. Models of Administrative Justice. *Oxford Handbook of Administrative Justice. Yale Law & Economics Research Paper Forthcoming*. (October 29, 2020). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3721458>.
- [5] Potěšil L., Rozsnyai K., Olszanowski J., Horvat M. Simplification of Administrative Procedure on the Example of the Czech Republic, Poland, Slovakia, and Hungary (V4 Countries). *Administrative Sciences*. 2021. Vol. 11(1). P. 9. <https://doi.org/10.3390/admsci11010009>.
- [6] Dahlvik J., Pohn-Weidinger A. Access to administrative justice and the role of outreach measures: empirical findings on the Austrian Ombudsman Board. *International Journal of Law in Context*. 2021. Vol. 17(4). P. 473–493. <https://doi.org/10.1017/S1744552321000501>.
- [7] Rastorhuiev O., Makushev P., Pukhtetska A., Hridochkin A., Smaznova I. Protection of Human Rights and Freedoms in the Administrative Proceedings of the European Union. *Hasanuddin Law Review*. 2021. Vol. 7(3). P. 210–225. <http://dx.doi.org/10.20956/halrev.v7i3.3215>.
- [8] Marchenko O., Pysarenko N., Balakarieva I. An Examination of the Administrative Courts of Ukraine in the Context of Understanding the Concept of “a Court Established by Law”. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. Vol. 2(14). P. 96–112. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-a000218>.
- [9] Балакаре́ва І. М., Марченко О. О., Писаренко Н. Б. Типові і зразкові справи в адміністративному судочинстві: ознаки та особливості розгляду. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 153. С. 81–91. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.153.227846>.
- [10] Рядінська В. О., Карпушова К. Г. Рішення Верховного Суду України за результатами розгляду зразкової справи у податкових правовідносинах. *Наука і правоохорона*. 2018. № 4(42). С. 99–107.
- [11] Гусар О. Роль зразкової справи як інституту адміністративного судочинства в захисті соціальних прав. *Соціальні права та їх захист адміністративним судом* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4 верес. 2020 р.). Київ, 2020. С. 173–175.
- [12] Ільков В. Рішення Верховного Суду в зразковій справі як судовий прецедент у правовій системі України. *Слово Національної школи суддів України*. 2019. № 4. С. 5–16. [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2019-4\(29\)-1](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2019-4(29)-1).
- [13] Князев В. Розгляд Великою Палатою Верховного Суду зразкових справ щодо пенсійного забезпечення громадян України. *Соціальні права та їх захист адміністративним судом* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4 верес. 2020 р.). Київ, 2020. С. 200–208.
- [14] Миколаєць В. А. Зразкові та типові справи в адміністративному судочинстві Литви. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 121–126. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2019.20>.
- [15] Ніколенко Л. М. Типові та зразкові справи як новели сучасної судової реформи. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 18-19 жовт. 2018 р.). Чернівці, 2018. С. 140–143.
- [16] Пархоменко Н. Рішення у зразковій справі: концептуальний підхід до сутності та змісту. *Соціальні права та їх захист адміністративним судом* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4 верес. 2020 р.). Київ, 2020. С. 234–237.
- [17] Пересада О. Інститут зразкової справи в адміністративному судочинстві як механізм захисту соціальних прав. *Соціальні права та їх захист адміністративним*

- судом : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4 верес. 2020 р.). Київ, 2020. С. 238–241.
- [18] Смокович М. І. Зразкові і типові справи як механізм забезпечення єдності судової практики. *Юридична Україна*. 2018. № 1/2. С. 20–27.
- [19] Куйбіда Р. Інститут зразкової справи: оцінка впливу на ефективність адміністративного судочинства. *Право України*. 2021. № 10. С. 121–131. <https://doi.org/10.33498/lopu-2021-10-121>.
- [20] Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Офіційний вісник України*. 2005. № 32. С. 11. Ст. 1918.
- [21] Миколаєць В. А. Види ознак типових справ в адміністративному судочинстві: загальнотеоретична характеристика. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 груд. 2019 р.). Харків : НДІ ППСН, 2019. С. 110–112.
- [22] Rules of European Court of Human Rights. Rule 61 – Pilot-judgment procedure. URL: https://www.echr.coe.int/documents/rules_court_eng.pdf. (дата звернення: 14.03.2023).
- [23] Оксюта А. Рішення під копірку. Зразкові справи можуть обернутись як зменшенням навантаження, так і невиправданою тяганиною. *Закон і Бізнес*. 2018. № 11-12. С. 1361–1362. URL: https://zib.com.ua/ua/132357-zrazkovi_spravi_mozhut_obernutis_yak_zmshennyam_navantazhe.html (дата звернення: 14.03.2023).
- [24] Ільков В. Рішення Верховного Суду як джерело права в адміністративному судочинстві України: поняття та особливості. *Слово Національної школи суддів України*. 2018. № 1. С. 90–99.
- [25] Ахрамович Я. Задоволені на третину. Чого більше від зразкових рішень, допомоги чи клопоту? *Закон і Бізнес*. 2019. № 10. С. 1412. URL: https://zib.com.ua/ua/136821-chogo_bilshe_vid_zrazkovich_rishen_dopomogi_chi_klopotu.html. (дата звернення: 14.03.2023).
- [26] Рішення Верховного Суду у справі № 820/6514/17 від 15.02.2018 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/rishenna_zrazkova_820_6514_17 (дата звернення: 14.03.2023).
- [27] Рішення Верховного Суду у справі № 812/292/18 від 30.03.2018 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zrazkova_812_292_18 (дата звернення: 14.03.2023).
- [28] Рішення Верховного Суду у справі № 560/2120/20 від 14.09.2020 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_9_20 (дата звернення: 14.03.2023).
- [29] Курс цивільного процесу : підручник / за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 1352 с.
- [30] Постанова Верховного Суду у справі № 308/9708/19 від 14.04.2022 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zakonodastvo/Rish_sud_imun.pdf (дата звернення: 14.03.2023).
- [31] Gusarov K. V., Popov O. I. Recognition of the fact of birth or death in the temporarily occupied territory under the rules of special proceedings. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2020. № 27(4). P. 161–171. [https://doi.org/10.37635/jnalsu.27\(4\).2020.161-171](https://doi.org/10.37635/jnalsu.27(4).2020.161-171).

- [32] Гусаров К. В. Особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті на тимчасово окупованій території України. *Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку* : матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 28 лют. 2020 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад. прав. наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін, Асоц. цивілістів України. Харків : Право, 2020. С. 22–26.

References

- [1] Popov, O.I. (2021). The role of the advocate in the ensuring the unity of the judicial practice in civil cases. *Problems of Legality*, 154, 127-137. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.154.238834>.
- [2] Pünder, H. (2013). German administrative procedure in a comparative perspective: Observations on the path to a transnational ius commune proceduralis in administrative law. *International Journal of Constitutional Law*, 11(4), 940-961. <https://doi.org/10.1093/icon/mot045>.
- [3] Thomas, R., & Tomlinson, J. (2017). Mapping current issues in administrative justice: austerity and the 'more bureaucratic rationality' approach. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 39(3), 380-399. <https://doi.org/10.1080/09649069.2017.1363526>.
- [4] Mashaw, J.L. (October 29, 2020). Models of Administrative Justice. *Oxford Handbook of Administrative Justice*, Yale Law & Economics Research Paper Forthcoming. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3721458>.
- [5] Potěšil, L., Rozsnyai, K., Olszanowski, J., & Horvat, M. (2021). Simplification of Administrative Procedure on the Example of the Czech Republic, Poland, Slovakia, and Hungary (V4 Countries). *Administrative Sciences*, 11(1), 9. <https://doi.org/10.3390/admsci11010009>.
- [6] Dahlvik, J., & Pohn-Weidinger, A. (2021). Access to administrative justice and the role of outreach measures: empirical findings on the Austrian Ombudsman Board. *International Journal of Law in Context*, 17(4), 473-493. <https://doi.org/10.1017/S1744552321000501>.
- [7] Rastorhuiev, O., Makushev, P., Pukhtetska, A., Hridochkin, A., & Smaznova, I. (2021). Protection of Human Rights and Freedoms in the Administrative Proceedings of the European Union. *Hasanuddin Law Review*, 7(3), 210-225. <http://dx.doi.org/10.20956/halrev.v7i3.3215>.
- [8] Marchenko, O., Pysarenko, N., & Balakarjieva, I. (2022). An Examination of the Administrative Courts of Ukraine in the Context of Understanding the Concept of "a Court Established by Law". *Access to Justice in Eastern Europe*, 2(14), 96-112. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.2-a000218>.
- [9] Balakarjieva, I.M., Marchenko, O.O., & Pysarenko, N.B. (2021). Typical and exemplary cases in administrative proceedings: features and special aspects of consideration. *Problems of Legality*, 153, 81-91. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.153.227846>.
- [10] Riadinska, V.O., & Karpushova, K.H. (2018). Decision of the Supreme Court of Ukraine on results of the examination of model case in tax law. *Science and Law Enforcement*, 4(42), 99-107.
- [11] Husar, O. (September 4, 2020). The role of an exemplary case as an institution of administrative justice in the protection of social rights. *Social rights and their protection*

- by an administrative court: collection of materials of the III int. scient. and pract. conf. (pp. 173-175). Kyiv.
- [12] Ilkov, V. (2019). The Supreme Court's decision in the model case as a judicial precedent in the legal system of Ukraine. *Word of the National School of Judges of Ukraine*, 4, 5-16. [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2019-4\(29\)-1](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2019-4(29)-1).
- [13] Kniaziev, V. (September 4, 2020). Consideration by the Grand Chamber of the Supreme Court of exemplary cases regarding the pension provision of citizens of Ukraine. In *Social rights and their protection by an administrative court: collection of materials of the III int. scient. and pract. conf.* (pp. 200-208). Kyiv.
- [14] Mykolaiets, V.A. (2019). Example and typical cases in the administrative judiciary of Lithuania. *Journal of Kyiv University of Law*, 4, 121-126. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2019.20>.
- [15] Nikolenko, L.M. (October 18-19, 2018). Typical and exemplary cases as novels of modern judicial reform. In *Current challenges and current issues of judicial reform in Ukraine: materials of the II int. scient. and pract. conf.* (pp. 140-143). Chernivtsi.
- [16] Parkhomenko, N. (September 4, 2020). Decision in an exemplary case: a conceptual approach to substance and content. In *Social rights and their protection by an administrative court: collection of materials of the III int. scient. and pract. conf.* (pp. 234-237). Kyiv.
- [17] Peresada, O. (September 4, 2020). Institute of a model case in administrative proceedings as a mechanism for the protection of social rights. In *Social rights and their protection by an administrative court: collection of materials of the III int. scient. and pract. conf.* (pp. 238-241). Kyiv.
- [18] Smokovych, M.I. (2018). Exemplary and typical cases as a mechanism for ensuring the unity of judicial practice. *Legal Ukraine*, 1/2, 20-27.
- [19] Kuibida, R. (2021). Regulations on model cases: evaluation of the impact on the efficiency of administrative proceedings. *Law of Ukraine*, 10, 121-131. <https://doi.org/10.33498/louu-2021-10-121>.
- [20] Administrative Judicial Code of Ukraine. (2005). *Official Gazette of Ukraine*, 32, 11, 1918.
- [21] Mykolaiets, V.A. (December 10, 2019). Types of signs of types of cases in administrative proceedings: general theoretical characteristics. In *Theoretical issues of jurisprudence and problems of law enforcement: challenges of the XXI century: abstracts of reports of part. of the scient.-pract. conf.* (pp. 110-112). Kharkiv.
- [22] Rules of European Court of Human Rights. Rule 61 – Pilot-judgment procedure. Retrieved from https://www.echr.coe.int/documents/rules_court_eng.pdf.
- [23] Oksiuta, A. (2018). Judgement for a copy. Exemplary cases can result in both a reduction in workload and an unjustified delay. *Law and Buisines*, 11-12, 1361-1362. Retrieved from https://zib.com.ua/ua/132357-zrazkovi_spravi_mozhut_obernutis_yak_zmenschennyam_navantazhe.html.
- [24] Ilkov, V. (2018). The Supreme Court's decisions as a source of law in administrative legal proceedings in Ukraine: notions and peculiarities. *Word of the National School of Judges of Ukraine*, 1, 90-99.
- [25] Akhramovych, Ya. (2019). Satisfied by a third. What's more than exemplary solutions, help or hassle? *Law and Buisines*, 10, 1412. Retrieved from: https://zib.com.ua/ua/136821-chogo_bilshe_vid_zrazkovih_rishen_dopomogi_chi_klopotu.html.

- [26] Decision of the Administrative Cassation Court of the Supreme Court of February 15, 2018 in the case No. 820/6514/17. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/rishenna_zrazkova_820_6514_17.
- [27] Decision of the Administrative Cassation Court of the Supreme Court of March 30, 2018 in the case No. 812/292/18. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zrazkova_812_292_18.
- [28] Decision of the Administrative Cassation Court of the Supreme Court of September 14, 2020 in the case No. 560/2120/20. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/zrazkova-sprava/zs_9901_9_20.
- [29] Komarov, V.V. (Ed.). (2011). *Civil procedure Course*. Kharkiv: Pravo.
- [30] Decision of the Civil Cassation Court of the Supreme Court of April 14, 2022 in the case No. 308/9708/19. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zakonodastvo/Rish_sud_imun.pdf.
- [31] Gusarov, K.V., & Popov, O.I. (2020). Recognition of the fact of birth or death in the temporarily occupied territory under the rules of special proceedings. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 27(4), 161-171. [https://doi.org/10.37635/jnalsu.27\(4\).2020.161-171](https://doi.org/10.37635/jnalsu.27(4).2020.161-171).
- [32] Gusarov, K.V. (February 28, 2020). Peculiarities of proceedings in cases of establishing the fact of birth or death in the temporarily occupied territory of Ukraine. In *Civil law of Ukraine: new challenges and prospects for development: materials of the XVIII int. scient. and pract. conf.* (pp. 22-27). Kharkiv: Pravo.

Олександр Ігорович Попов

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна
e-mail: o.i.popov@nlu.edu.ua
ORCID 0000-0002-4792-250X

Oleksandr I. Popov

Ph.D. in Law, Assistant Professor of the Department of Civil Justice and Advocacy
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine
61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine
e-mail: o.i.popov@nlu.edu.ua
ORCID 0000-0002-4792-250X

Рекомендоване цитування: Попов О. І. Інститут розгляду зразкових справ як процесуальний інструмент забезпечення єдності судової практики. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 161. С. 75–96. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.161.273925>.

Suggested Citation: Popov, O.I. (2023). The Institute for Exemplary Cases as a Procedural Tool to Ensure the Unity of Judicial Practice. *Problems of Legality*, 161, 75-96. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.161.273925>.

Статтю подано / Submitted: 14.02.2023
Доопрацьовано / Revised: 24.04.2023
Схвалено до друку / Accepted: 05.05.2023
Опубліковано / Published: 30.06.2023